

Aids idag — en personlig betraktelse av vad aids inneburit för homosexuella individer och gaysamhället

Jon Voss

Denna artikel är en personlig betraktelse av vad aids inneburit för homosexuella individer och gaysamhället.

Jon Voss arbetar som journalist och redaktör på tidningen Reporter. Reporter är en månadstidning som bevakar "gaysamhället" i Norden och utomlands.

Det finns många förenklade sanningar när man talar om idéer, erfarenheter och livssituationer.

Hur ofta får vi inte höra samma meningar, samma känslor upprepas gång efter annan, så att man till slut undrar *hur* människor kan ljuga så oerhört mycket.

Till slut undrar jag om jag själv ljuger när det jag säger börjar likna de allmänt vedertagna sanningarna.

En sådan vedertagen sanning är att dagens unga killar och tjejer är mer "moraliska" än 40-talisterna. Det som dock gör mig förvirrad är att det så ofta verkar vara just fyrtiotalister som upprepar denna nya sanning.

En annan är att våldet ökar och att det beror på ... så upprepas en mängd förenklade svar som förvirrar.

Så finns lögnen om att vi numer tycker illa om socialismen. Eller att vi alla helt plötsligt inte är yuppies, nu vill vi ha mer djup och mindre yta.

Men det jag, i detta sammanhang, tänker på mest är denna sanning: Nu när jag är HIV-smittad, så har jag kunnat få ut så mycket mer av livet!

Sättet att uttrycka detta på finns med vissa variationer, men i grunden är budskapet detsamma: Nu när jag står inför ett dödshot, har jag tvingats att ifråga-

sätta mitt liv, och det har gett mig en mängd positiva upplevelser.

Detta stämmer naturligtvis, men det är långt ifrån hela sanningen.

Jag talar med en människa som är sjuk i aids. Hon säger att för henne är det ett helvete. Hon är arg och bitter och hon talar nästan föraktfullt om hiv-smittade som "fötts igen". För henne är hiv-smitta och aids att må uruselt, att snart dö, att kräkas och få i sig en massa obehagliga livsuppehållande mediciner.

För henne är aids jobbigt, död, smärta, sorg och oerhört tröttsamt. Långt ifrån de positiva standardfraserna vi så ofta får höra.

Missförstå mig nu rätt.

Det stämmer säkert att för många hiv-positiva, och för många som engagerat sig i kampen mot aids, har dessa erfarenheter lett till en mängd positiva erfarenheter.

Men det har också lett till negativa upplevelser.

På samma sätt har den ena efter den andra inom det homosexuella samhället upprepat att aids har varit positivt för homosexuella. Man har i och för sig samtidigt påpekat att aids inneburit ett stort problem för individer — att den sorg homosexuella fått uppleva aldrig kan skylas över, men att aids gjort gruppen

.....
I grunden är budskapet detsamma: Nu när jag står inför ett dödshot, har jag tvingats att ifrågasätta mitt liv, och det har gett mig en mängd positiva upplevelser
.....

.....
Aids har utan tvekan inneburit att de västeuropeiska gayorganisationerna har fått mycket god ekonomi
.....

homosexuella mer synlig och tvingat samhällen att ta ställning till homosexuellas livssituation.

Det är en sanning, men den hänger kanske inte helt och hållet samman med aids och HIV. Förmodligen skulle homosexuella ha nått samma uppmärksamhet och samma erkänsla utan sjukdomen aids. Kanske har istället sättet att bedriva politiskt arbete, och argumenten förändrats.

I Sverige har den homosexuella rörelsen, RFSL – Riksförbundet för Sexuellt Likaberättigade, snabbt förvandlats från en liten organisation med en stor medlemsaktivitet, till en mer traditionell svensk "folkrörelse". Man har idag många anställda och lever på miljonbidrag från olika myndigheter, lokaler har ställts till föreningens förfogande i många av de städer där man har lokalavdelningar. Men samtidigt kommer oroande rapporter om minskande medlemsantal.

Aids har utan tvekan inneburit att de västeuropeiska gayorganisationerna har fått en mycket god ekonomi. Man har fått bidrag till upplysningsmaterial, man har fått bidrag till att anställa egna rådgivare och kuratorer. Man deltar på olika sätt i den officiella debatten kring aids.

För homosexuella mäns politiska organisationer har aids inneburit ett stort kliv framåt. Däremot är det mycket tveksamt vad aids har inneburit för de homosexuella som valt eller tvingats till att leva i smyg, eller för bisexuella män och vad aids har betytt för lesbiska och bisexuella kvinnor.

Jag ska försöka ge några idéer om vad sjukdomen inneburit för de olika grupperna.

För lesbiska kvinnor har aids inneburit förlusten av vänner, syskon, barn och föräldrar. Aids har inneburit sorg och oro för andra – och på senare tid en ökad medvetenhet om att man även som lesbisk löper risk att smittas – och det har inneburit att man återigen har hamnat i skymundan för ett manligt problem.

För aids innebär att det är männens politiska behov som prioriteras och tillfredsställs. Låt mig ta ett aktu-

ellt politiskt exempel. Vi kommer få en motsvarighet till det danska "Registrerade partnerskapet" även i Sverige. Men detta partnerskap – som ger alla rättigheter gifta heterosexuella par har förutom möjligheten att adoptera barn gemensamt – är en uppfyllelse av mäns politiska krav. Det enda som förhandlats bort (utan större motstånd) är just barnen, en fråga som av tradition varit en lesbisk fråga.

Det är männens behov som idag ska fyllas, män ska ges möjlighet att nästan gifta sig och bli trogna för att inte skvätta besmittad säd runt om i landet.

För homosexuella män som valt att leva dolt, eller som av olika skäl tvingas till det, har aids inneburit en minskad möjlighet till sexuella kontakter. Det har inneburit en oro inför att överhuvudtaget ta kontakt och det har för många ökat på skuldkänslor inför sexualiteten. Detta har övervunnits genom att idéer om säkrare sex nått fram. Oskyddade samlag har i hög utsträckning bytts ut mot onani, kondombruk, massage...

Aids har säkerligen också inneburit att isoleringen har ökat. Inför hotet om att smittas av aids har rädslan för andra ökat och rädslan för att själv drabbas har inneburit en självvald isolering. Dessutom har rädslan för att på olika sätt diskrimineras skapat isolering.

Att kraven på anonymitet skallat så högt från homosexuellas organisationer under hela aids-epidemin, hänger naturligtvis samman med vetenskapen om att man som homosexuell och eventuellt hiv-smittad kommer att diskrimineras. Man kommer att bli förnedrad om och om igen, och det gäller att ha ett starkt psyke och självförtroende för att orka ta stötarna. Detta är inte bara en medvetenhet bland politiska företrädare utan i högsta grad en kollektiv sådan. Det är också en självuppfyllande profetia – där rädslan inför diskriminering i sig riskerar skapa diskriminering. Rädslan att på olika sätt behandlas illa skapar en servil och inställsam attityd i vardagslivet hos många

.....
För homosexuella män har det inneburit en oro inför att överhuvud ta kontakt och det har för många ökat på skuldkänslor inför sexualiteten
.....

.....
För bisexuella män har aids inneburit ökad isolering och minskade möjligheter till sexuella kontakter, men det har också inneburit en mängd ökade skuld-känslor inför den heterosexuella sidan och mot eventuell fru och barn
.....

individer, en inställning som i sig framkallar aggressioner. Homosexuella som fjarnt och konstiga figurer har naturligtvis sin verkliga motsvarighet, skapade av just rollförväntningar och osäkerhet.

För bisexuella män har aids inneburit ökad isolering och minskade möjligheter till sexuella kontakter, men det har också inneburit en mängd ökade skuld-känslor inför den heterosexuella sidan och mot eventuell fru och barn. Rädslan inför att man inte bara kan bli smittad själv utan även smitta vidare sina nära, har gett livsångesten en ny dimension.

För storstadens homosexuella i en aktiv gaymiljö har aids inneburit död och sorg och en massa oro. Det har också inneburit ett förstört gaysamhälle där klubbarna försvinner och därmed kontaktmöjligheterna. En av USAs främsta aids-debattörer, Larry Kramer har skrivit en bok som heter "Rapporter från Förintelsen" som på ett målande sätt sammanfattar stämningen i det amerikanska gaysamhället. Än så länge har inte en liknande desperation nått oss, men om våra flera tusen hiv-smittade insjuknar och dör, samtidigt som smittspridningen fortsätter, kommer vi här hemma möta samma desperation som i storstädernas USA.

Men visst är det så, att 1990-års Sverige ser helt annorlunda ut för homosexuella kvinnor och män, än det gjorde 1980. Idag syns oerhört många fler unga homosexuella ute i gaysamhället. Det som under 60- och 70-talen var en raritet, är idag en majoritet. Idag är man många år yngre när man "kommer ut" som homosexuell, än för bara tio år sedan. Och aids skapar en ny identitet. Oroande rapporter talar dock om att smittspridning ökar i denna grupp. Det förklaras ofta av att den yngre generationens bögar identifierar aids med en äldre generation.

Naturligtvis kvarstår skillnader mellan stad och land, mellan arbetarklass och medelklass, svenskfödd ateist eller född i tex muslimska kulturer.

Men i stora drag har öppenheten kring homosexualitet blivit oerhört mycket större. Idag är homosexuella seriösa, och det är en politisk miss att försöka ankla Ebbe Carlsson för att vara bög.

För det är inte i sig dåligt att vara homosexuell. Kanske inte lika bra som att vara heterosexuell, men det är inte officiellt sett dåligt.

Däremot har det under åttiotalet skapats en mängd regler för *hur* man ska vara homosexuell för att inte vara dålig. Där har aids, eller myterna kring aids, inneburit en förändring och varit med att skapa normer. För just detta att det heterosexuella majoritetssamhället nu beslutat sig för att engagera sig för homosexuellas fysiska och psykiska hälsa innebär också att de lägger sig i den tidigare fristående subkulturen.

Idag ska homosexuella vara "vanliga". Det är just vanligheten — dvs likheten med de traditionella heterosexuella könsrollerna — som gör att man blir accepterad. Bögar ska vara män och lesbiska kvinnor. Homosexuella par ska vara trogna och de ska vara "jämlika". I ett normalt och accepterat homosexuellt förhållande ska de två männen vara just män och kvinnor ska vara just kvinnor.

En homosexuell man ska helst officiellt ta avstånd från sina promiskuösa medbröder. Det ingår i det koncept för homosexuell öppenhet som utvecklats under 80-talet. Trohetens ideal — inte alltid dess praktik — ska framhållas och om man är äldre ska den kombineras med ett avståndstagande från sin egen vilda 60/70-tals ungdom.

Vad som sker under 80-talet är att homosexualiteten avsexualiseras. Det är inte fråga om en sexuell revolution längre, utan om en social. Det homosexuella kräver är inte sin rätt att ha sex med vem man vill utan inblandning av någon annan än de aktiva deltagarna. Man kräver nu att ges möjlighet att forma en vardag med den man vill.

Kanske ligger detta mer nära verkligheten, kanske inte.

.....
Vad som sker under 80-talet är att homosexualiteten avsexualiseras. Det är inte fråga om en sexuell revolution längre, utan om en social
.....

För visst är det så att det som hänt är ett omvärderande av begreppet homosexuell. Det som skett under 80-talet är att de egenskaper som anses göra en människa homosexuell har förändrats. Och därmed har även förväntningarna på de individer som kallar sig homosexuella förändrats.

Frågan är om aids har varit drivkraften i denna förändring, eller om den hade kommit även utan detta manfall och även utan all den sorg vi omgärdas med idag?

Aids har satt sitt bomärke på förändringen, men denna fanns redan där innan den nya sjukdomen blev känd.

Dels fanns redan under 70-talet en debatt mellan kvinnor och män, som klart visade på att männens betoning av sexualiteten satts under hård kritik, och att identiteten som sexuella avvikare inte längre ansågs allomfattande.

RFSL, och Homosexuella Socialister i Sverige, krävde redan under 70-talet, långt innan vi kände till aids, att homosexuella skulle få gifta sig. Den statliga utredningen om homosexuellas situation, som började arbeta 1978 och slutförde arbetet 1984, talade om behovet av fastslagna förhållanden och om behovet av att homosexualiteten institutionaliserades. Detta innan aids var en känd fråga. Massmedia var redan intresserade av homosexuella. Reportagen var kanske inte allt för engagerade — mest handlade det om att "komma ut" och att homosexuella är "vanliga" människor. Men massmedia hade ett gryende intresse.

Aids bröt av en utveckling, men tack vare den syn på homosexualitet som vuxit fram under 60–70-talen och fått spridning, var det omöjligt att använda aids i en attack på homosexuella.

Tvärtom, i ett skandinaviskt perspektiv måste man säga att aids har visat att homosexuella är en ny maktfaktor i samhället. En maktfaktor som likt invandrare, handikappade och kvinnor måste tas hän-

syn till inom de respektive fälten.

I samhällen där homosexuellas ställning är svag har vi sett hur aids utnyttjats till fruktansvärda attacker på enskilda individer och mot homosexuellas grundläggande rättigheter. Allt ifrån skärpt sodomilagstiftning i USA till massmord på homosexuella i Colombia. När aids dyker upp på allvar i Sverige är det homosexuella aktivister och läkare som tar tag i frågan. Aids blir i det svenska homosexuella samhället den stora frågan — den dominerar så till den milda grad att arbetet med att påverka resultaten av utredningen om homosexuellas situation kommer i bakgrunden. RFSL — den stora nationella organisationen för homosexuella blir märkvärdigt passivt, mest beroende på att de ledande aktivisterna nu helt uppslukats av arbetet mot aids. Och för att därigenom få bidrag till anställningar och projekt.

När RFSL-Stockholm lyckas införskaffa ett gaycenter sker detta enbart med aids som motivering. Från den homosexuella rörelsen och från det homosexuella samhällets sida blir det allt som ofta just sjukdomen aids som används som argument. Det är för att "vi inte ska tvingas söka kontakt i bastubaden" som vi ska få gaycenter och lokaler och få rätten att gifta oss. Det är för att bekämpa aids och HIV som vi ska få bidrag och rådgivare/kurator. Det är som ett resultat av kampen mot aids som vi får "Psykhälsan" i Stockholm där psykiatriker, psykologer och kuratorer arbetar med homo- och bisexuella.

Aids har på ett skickligt sätt använts av det homosexuella samhället för att öka den mer gråtmilda sympatin och den har använts till att förbättra för de väletablerade homosexuella.

Aids har däremot samtidigt inneburit en katastrof för den mer oetablerade delen av kulturen. Alexander Bard, en av den nya musikindustrins aktörer, har talat om att stängningen av bastuklubbarna och bygandet av gaycentret i Stockholm var en katastrof för gaykulturen. I huvudstaden finns idag endast två gayklubbar: De landstings/stat/kommun sponsrade "rosa palatset" på Sveavägen och en läderklubb som dessutom har lokalproblem. Inga andra ställen riktar sig till en gaypublik. Bastuklubbarna är stängda genom ett lagligt beslut, som ytterst få lyfte ett finger för att protestera emot. Från att det funnits ca 4–6 klubbar samtidigt i staden, finns idag enbart en klubb kvar.

.....
Aids har på ett skickligt sätt använts av det homosexuella samhället för att öka den mer gråtmilda sympatin och den har använts till att förbättra för de väletablerade homosexuella
.....

.....
Kombinationen sex och död har gjort att samhällets ångest har exponerats i öppenhet och fått svar; moralism, kontroll och straff
.....

Detta innebär en katastrof för möjligheterna till kontakt utanför kompisgäng, aktivistliv eller utlandsresa. Liknande trender har man sett runt om i världen, men i Stockholm har det varit extremt.

Förlusten av gayklubbar och bastubad kan tyckas trivial, men dessa har varit en viktig del för kontakter och känsla av sammanhållning.

Förlusten av barer, diskotek och andra mötesplatser för homosexuella kan jämföras med stängning av kyrkor för troende. Jämförelsen kan tyckas lätt överdriven, men faktum är att det homosexuella samhällets nav under lång tid varit just mötesplatserna – de platser dit man kan gå och vara sig själv, utan att på något sätt behöva förstå sig. På dessa platser har sammanhållning och samhörighet upprätthållits, gemensamma värderingar har utvecklats och stöd har getts i motgång – dessutom har detta varit platser där man kan söka en partner, vilket inte alltid är det lättaste "ute" i samhället. När så klubbar stängs ger det återverkningar som omöjligt kan uppvägas av antidiskrimineringslagar eller mer förstående attityder i samhället – om homosexuella individer inte får möjlighet att mötas innebär det ett hårt slag både mot individ och grupp/kultur.

Ett otvetydigt resultat av diskussionerna kring sjukdomen aids är att man i länder där homosexualitet aldrig tidigare diskuterats, tvingats ta upp frågan. På ett utmärkt sätt har aids också kunnat användas i debatten med den katolska kyrkan, synen på preventivmedel har blivit tydlig när man från det hållet vägrar understödja kondombruk till och med som skydd mot HIV-smitta.

I tredje världen har man plötsligt fått chans att diskutera sexualitet officiellt och till och med homosexualitet. Vid aids-konferenser har moralkonservativa ledamöter från olika regeringar konfronterats

med homosexuella som inte skäms för sin sexualitet, utan tvärt om ogenerat delar med sig av sina livserfarenheter.

Detta har lett till att idéer om homosexuell identitet och om rätten att välja denna samlevnadsform fått en snabbare spridning i tredje världen. Möjligen kan man även här hävda att det egentligen finns helt andra orsaker till detta; som väst-världens allt större biståndsinsatser, där idéer och livserfarenheter även utanför det fastslagna biståndet sprids, den ökande turismen och massmedias spridning över världen.

Aids har samlat en mängd människor som tagit ansvar för sina medmänniskor. Kombinationen sex och död har gjort att samhällets ångest har exponerats i öppenhet och fått klassiska svar; moralism, kontroll och straff.

Aids har inneburit en större öppenhet. Homosexuellas liv har blivit hela samhällets angelägenhet. Detta har fått till följd att homosexuella nu också måste acceptera den heterosexuella majoritetens moral och värderingar – bland annat en annan syn på sexualitet.

Aids har inneburit att homosexuellas organisationer har stärkts och etablerade, välanpassade homosexuella har fått ett större inflytande i samhället. För en stor grupp homosexuella män har sjukdomen inneburit ökad isolering och ångest/skuld inför sin egen sexualitet och avvikelse.

Sjukdomen aids är för det homosexuella samhället, i all dess variation, en katastrof. Alla andra beskrivningar är felaktiga. Det som har visat sig vara fantastiskt är dock hur detta samhälle överlevt och fortsatt att utvecklas i USA, där antalet döda i storstäderna är ofattbart stora.

Vad som också har visat sig är att det nu är hög tid att diskutera frågan om hur samhället reagerar och i framtiden bör reagera gentemot minoriteter som råkar ut för liknande katastrofer. För förutom de medicinska aspekterna på epidemin har sjukdomen varit en test på olika samhällssystemers möjligheter att fungera mångkulturellt och svara mot minoriteters behov, behov som ibland går emot majoritetssamhällets etik.